

Az erdélyi magyar kulturális intézményrendszerre vonatkozó kutatások 2000-2020

(Készült a Debreceni Egyetem Művelődéstudományi és Humán Tanulmányok Tanszék Helyzetkép az erdélyi magyar kulturális intézményrendszerrel elnevezésű kutatásának keretében)

Márkus Edina PhD

markusedina@gmail.com

„A publikáció/prezentáció elkészítését a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Tudományos Kutatási Program Közművelődési Tudományos Kutatási Program kutatócsoportok számára alprogramja támogatta.”

Háttér

- A kárpát-medencei magyar kulturális intézményrendszerre vonatkozó átfogó, meghatározó vizsgálatra közel húsz évvel ezelőtt, 2003-ban került sor. A romániai magyar intézményeket érintően is ez a kutatás volt a legmeghatározóbb.
- Azóta több jelentős kutatás is megvalósult, amely a romániai magyar kulturális szféra működését igyekezett feltárni,
  - ezek vagy egy térségre,
  - vagy egy intézményi körre (kultúrházak, csak nonprofit szervezetek)
  - vagy egy az intézményrendszert érintő területre (kapcsolati háló, kommunikáció, erőforrás-ellátottság) irányultak.

Háttér

- A kutatások eltérő léptékűek,
  - vannak országos és vannak megyei hatókörű vizsgálatok.
  - Vannak kvantitatív és kvalitatív jellegű vizsgálatok.
  - Megjelennek kérdőíves, interjú, valamint adatbázisok másodelemzésének módszerét alkalmazó kutatások is.
- Az általunk megismert kutatások
  - egy köre az intézményrendszer és működési jellemzői feltárásának igényével készült,
  - egy másik köre a kapcsolati kultúra jellemzőit, a hálózatosodás mértékét kívánta feltárni.
- Ilyen tematikus bontásban tekintettük át ezeket kronologikus sorrendben.

Intézményrendszer és működési jellemzői, erőforrás-háttér

- Az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete által koordinált ***Határon túli magyar kulturális és közművelődési szervezetek katasztervizsgálata (2003–2004)*** elnevezésű kutatás a hét szomszédos ország kisebbségi magyar kulturális és közművelődési intézményhálózatára terjedt ki.
- Balló a ***Hargita Megye Tanácsa által 2003-2007 évben támogatott pályázatok statisztikái*** kutatásának célja, hogy képet nyújtson a vizsgált megye pályázati rendszeréről, milyen területeken játszik szerepet, milyen hiányosságai vannak, illetve a pályázók gyakorlatáról is árnyaltabb képet adjon.

Intézményrendszer és működési jellemzői, erőforrás-háttér

- Kiss 2006-os *Az erdélyi magyar civil szféráról* írott munkájában megkísérel egy modellt alkotni a kisebbségi intézményrendszerre vonatkozóan.

Közigazgatás	Oktatási-tudományos rendszer	Vallási intézmények	Politikai szervezetek	Művelődési intézmények	Gazdaság (művelődés-orientált gazdasági intézmények)
Megyei tanácsok Városi önkormányzatok Községi önkormányzatok	Iskolarendszer Egyetemek	Történelmi egyházak Neoprotestáns egyházak	RMDSZ Platformok	Színházak Közkönyvtárak (városi, községi) Múzeumok, egyéb gyűjtemények Művelődési házak Közszolgálati média	könyv- és lapkiadók, szerkesztőségek, könyvesboltok, írott és elektronikus média egy része, irodalmi kávéházak, művész-kocsmák gazdasági egységek kulturális program-szervező háttér-intézményei
Kistérségi társulások Település-fejlesztő egyesületek és alapítványok	Oktatást támogató alapítványok Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége	Vallási intézmények (CE Szövetség)	Más magyar pártok Szövetségek, egyesületként működő pártok háttérintézményei (pl. Communitas)	Program-szervező int. (TranzitHáz) Tánc-zene csoportok, községi folyóiratok Színjátszó csoportok Tájházak, egyéb gyűjtemények	
	Tudományos-, kutatóintézetek (EME) Egyetemi háttérintézmények Szakfolyóiratok szakkönyvtárak Diáktanácsok (középiskola) Diák-érdekvédelmi szervezetek (OMDSZ, KMDSZ)	Vallási közösségek (Hit Gyűlekezete) Szórványügyi intézmények Egyházi ifjúsági körök Nőszövetségek Egyházi kórusok Klubszerűen működő ifjúsági házak	Ifjúsági politikai szervezetek (MIÉRT stb.)		
	Ismeretterjesztő intézmények	Egyházi könyvtárak Egyházi folyóiratok			

Intézményrendszer és működési jellemzői, erőforrás-háttér

- Szócs (2006) ***Kimutatások a megye vidéki kultúrházainak tevékenységi köreiről, állapotáról és az önkormányzatok közművelődési tevékenységéről*** munkájában egy olyan kutatást mutat be, amely két témakört vizsgál. Egyrészt a Hargita megye vidéki önkormányzatainak művelődési téren kifejtett tevékenységét, másrészt pedig a művelődésre szolgáló épületek infrastrukturális ellátottságát és funkciót. atlapos statisztikai és interjúk módszerekkel. *A Falusi kultúrotthonokról Hargita megyében* kutatás
- Kiss (2010) ***Romániai magyar nonprofit szervezetek – 2009 - 2010. A szervezetek adatbázisának bemutatása és a nonprofit szektor szociológiai elemzése*** című munkája a romániai magyar civil szervezeteket vizsgálja, a szervezetek száma, területi megoszlása, a tevékenységek szerinti megoszlása, anyagi, humán és infrastrukturális erőforrás háttére szempontjából.

Intézményrendszer és működési jellemzői, erőforrás-háttér

- Dániel és Kiss (2014) ***A romániai magyar kulturális szervezetek erőforrásainak szociológiai vizsgálata*** című munkája a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet 2009-es kutatási adatbázisának másodelemzésén alapul. A vizsgálat célja, hogy bemutassa és elemezze a romániai magyar kulturális célú szervezetek erőforrásokkal való ellátottságát, s kulturális szervezetek alapjellemezőire, az infrastrukturális ellátottságára, a pénzügyi és humán erőforrásaira, illetve a más intézményekkel kialakított kapcsolataira összpontosít (Dániel – Kiss, 2014).
- A Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége 2013-tól adja ki az Erdélyi Magyar Civil Évkönyvet. A 2019-es kötetben megjelenő ***A megyei kulturális központok szerepe a magyar közösség hagyományos kultúrájának megőrzésében és terjesztésében*** tanulmány egy kutatás összefoglalója.

Intézményrendszer és működési jellemzői, erőforrás-háttér

- Hatos (2020) a ***Kulturális források és kultúrafogyasztás Bihar megyében – helyzetelemzés 2019 végén*** című összefoglalója a megyei stratégiai fejlesztési terv helyzetelemzéseként jelent meg.
- Múzeum-könyvtár-színház hármában értelmezi a kultúrát. Infrastrukturális, látogatottsági adatokat mutat be. Valamint van egy fejezet a kulturális gazdaságfejlesztés, kreatív iparról is, ebben a hagyományos kulturális ágazatok (építészet, színház, képzőművészet, múzeum stb.) vannak részletezve.

Kapcsolati kultúrára, hálózatosodásra vonatkozó kutatások

- Gergely ***Kulturális intézmények kapcsolati kultúrája*** című tanulmánya a 2006-ban a Regionális és Antropológiai Kutatások Központja és a Hargita Megyei Kulturális Központ közreműködésével lebonyolított kutatás keretében az erdélyi magyar kulturális intézmények kapcsolatait (helyi, önkormányzati, civil, média stb.) vizsgálta, illetve a kapcsolatok eredményességét.
- Biró (2007) ***Regionális hálózati modellek kialakítása az erdélyi magyar közművelődési-kulturális intézmények számára*** című tanulmányának alapját a 2006-ban végzett csíkszeredai kutatás adja, melyet a Regionális és Antropológiai Kutatások Központja végzett az Illyés Közalapítvány támogatásával. A tanulmány a kutatás eredményeit foglalja össze, illetve a Székelyföldi térség kulturális intézményeinek ismérvei alapján bemutatja egy térségi szolgáltató központ modelljét.
- Bali ***A határon túli magyarok kulturális hálózata*** 2020-as tanulmánya egy olyan átfogó kutatást mutat be, amelynek a célja az, hogy komplex képet nyújtson a határon túl élő magyarok kulturális hálózatáról.

Összegzés

Az elmúlt két évtizedben a határon túli kulturális intézményrendszerre vonatkozóan találhatóak vizsgálatok, a 2000-es években nagyobb kutatói érdeklődés tapasztalható ezen a területen.

A 2003-as kárpát-medencei magyar kulturális intézményekről és szervezetekről szóló kutatás valószínűleg adott egy lendületet, és a kutatást követő években még ezért is találkozhatunk sok vizsgálattal, amelyek ugyan kisebb hatókörűek, inkább egy-egy résztémára összpontosítanak, de gyakran akár felvállaltan is inspirációt merítettek ebből a vizsgálatból.

A kutatásunk fontos előzményeit sikerült feltérképeznünk.

Mivel a kutatásunk célja, hogy megvizsgáljuk a kulturális intézmények személyi és működési feltételeinek helyzetét Erdélyben, valamint készítsünk egy intézményi adatbázist.

Fel kívánjuk tárni a kulturális intézmények és szervezetek működésének általános jellemzőit; az intézmények anyagi és humán erőforrásai (bevételek és kiadások alakulása, pályázati források igénybevétele, foglalkoztatottak és önkéntesek alakulása). Ezen túl az intézmények területi és településtípusonkénti megoszlását, az intézmények tevékenységterület szerinti megoszlását, a kulturális intézmények megalakulásának és bejegyzésének jellegzetességeit, valamint az intézmények működésének általános jellemzőit (működési forma, ingatlanhasználat, eszközellátottság, gazdálkodás, a bevételek forrásai, a bevételek nagyságrendje, a bevételek intézménytípusonkénti megoszlása) kívánjuk vizsgálni, így a bemutatott kutatások jó alapul szolgálnak a vizsgálatunkhoz.

Összegzés

- Kifejezetten az intézményes háttérre, a működésre, fenntartói háttérre, erőforrás-ellátottságra vonatkozó munkák adhatnak hasznos támpontokat.
- A kérdésfeltevéseinket segítik, hozzájárulnak ahhoz, hogy hasonló felépítésű és tematikájú kutatási eszközeinkkel lehetővé váljon az összehasonlíthatóság.
- Figyelembe véve azt is, hogy az azóta eltelt időszakban jelentős változások történtek, pl. a kapcsolattartás eszközeinek megváltozása, a digitális eszközök elterjedése, az Európai Unió források általánossá válása és a magyarországi források növekedése (pl. Bethlen Gábor Alap, Nemzeti Kulturális Alap pályázata).

Hivatkozott források

Bali János (2020): A határon túli magyarok kulturális hálózata. In: Tudomány határok nélkül: Magyar kutatóhelyek a Kárpát-medencében. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 38-45

Balló Beáta (2008): A Hargita Megye Tanácsa által 2003-2007 évben támogatott pályázatok statisztikái. In: Biró A. Zoltán – Csomortáni Erika (szerk.): Kultúra – Térség – Jövőkép – Székelyföldi kultúrakutatások, Csíkszereda, Alutus Kiadó 149-160.

Biró A. Zoltán (2007): Regionális hálózati modellek kialakítása az erdélyi magyar közművelődési-kulturális intézmények számára. Szín 2-3. szám 60-66.

Dániel Botond – Kiss Dénes (2014): A romániai magyar kulturális szervezetek erőforrásainak szociológiai vizsgálata. Civil Szemle 4. szám 71-106.

Fábri István (2004): A határon túli magyar kulturális intézményrendszer vizsgálata. In Blénesi Éva – Mandel Kinga – Szarka László: A kultúra világa. A határon túli magyar kulturális intézmények. Budapest, MTA Kisebbségkutató Intézet

Ferencz Angéla (2006): Kultúrházak és helyi közösségek. In. Ferencz Angéla (szerk.): Kultúrázók. Falusi kultúrotthonok Hargita megyében. Csíkszereda, Hargita Megyei Kulturális Központ 7-15.

Hivatkozott források

Gergely Orsolya (2008): Kulturális intézmények kapcsolati kultúrája. In: Biró A. Zoltán – Csomortáni Erika (szerk.): Kultúra – Térség – Jövőkép – Székelyföldi kultúrakutatások, Csíkszereda, Alutus Kiadó 15-24.

Hatos, Adrian (2020) Resursele culturale și consumul cultural în județul Bihor. Analiza situației la sfârșitul anului 2019, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană

Kiss Dénes (2006): Az erdélyi magyar civil szféráról. Civil Szemle 2. szám 139-154

Kiss Dénes (2010): Romániai magyar nonprofit szervezetek – 2009 - 2010. A szervezetek adatbázisának bemutatása és a nonprofit szektor szociológiai elemzése. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet

Mandel Kinga (2004): A kulturális intézmények felmérése. A kutatás céljai és módszerei. In Blénesi Éva – Mandel Kinga – Szarka László: A kultúra világa. A határon túli magyar kulturális intézmények. Budapest, MTA Kisebbségkutató Intézet

Szőcs Lóránt (2006): Kimutatások a megye vidéki kultúrházainak tevékenységi köreiről, állapotáról és az önkormányzatok közművelődési tevékenységéről. In: Ferencz Angéla (szerk.): Kultúrázók. Falusi kultúrotthonok Hargita megyében. Csíkszereda, Hargita Megyei Kulturális Központ, Csíkszereda. 16 – 36.